МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

БЕДРИЧ Ярослава Вадимівна

УДК 811.111(045/046):81’42

КАТЕГОРІЯ ІНКЛЮЗИВНОСТІ У МОВІ НАУКИ: ФУНКЦІОНАЛЬНО-КОГНІТИВНІ ТА ДИСКУРСИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

(на матеріалі англо-американських статей у галузі інформаційно-комунікаційних технологій)

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

КИЇВ 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі іноземних мов Центру наукових досліджень та викладання іноземних мов Національної Академії Наук України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор,
ІЛЬЧЕНКО Ольга Михайлівна,
Центр наукових досліджень та викладання
іноземних мов НАН України,
завідувач кафедри іноземних мов

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор,
ПОТАПЕНКО Сергій Іванович,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя МОН України,
завідувач кафедри германської філології

кандидат філологічних наук, професор,
ГЛАДУШ Надія Федорівна,
Київський університет
імені Бориса Грінченка МОН України,
професор кафедри англійської філології та перекладу

Захист відбудеться "31" березня 2017 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.11 в Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою 01601, м. Київ, бул. Т. Шевченка, 14.

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, зал № 12.

Автореферат розісланий "28" лютого 2017 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради Д 26.001.11 к.філол.н. Клименко Л.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Категорії відіграють важливу роль у людській свідомості, оскільки вони систематизують знання у процесі раціонального пізнання. Універсальні категорії буття втілюються у різних етнічних мовах по-різному, на відміну від філософії або інших наук. Утім, ще й досі не існує повного та остаточного переліку категорій, а деякі з них іще не були предметом окремих розвідок. Серед них – і інклюзивність.

Феномен інклюзивності, як однієї з базових структур мислення, що стосується передусім співвідношення ЧАСТИНА – ЦІЛЕ, привертав увагу здебільшого філософів (Аристотель, Платон, Е. Гуссерль та ін.). Дотична лінгвістична праця була присвячена меронімії у німецькій та англійській мовах (О.В. Материнська).

У мовознавчих студіях, інклюзивність розглядалася переважно в аспекті так званої "інклюзивної" *(inclusive)* або політично-коректної *(politically correct)*, гендерно-нейтральної *(gender neutral)* або антисексистської *(non-sexist)* мови (К. Джейкобсон, С.Г. Тер-Мінасова), у контексті соціолінгвістичної дихотомії МИ та ВОНИ – інклюзивність VS. ексклюзивність (Т.ван Дайк). Уперше категорію інклюзивності виділив американський мовознавець Дж.Г. Грінберг, який вважав її мовною універсалією. Крім цього, інклюзивність розглядається як частина одного із п'яти виділених С.А. Жаботинською базисних фреймів, а саме: посесивного фрейму. Інклюзивність згадують й інші учені, зокрема, із суміжних галузей знань (К. Фрелс, Д. Онвугбазі, Д.Р. Слейт, М. Борнстайн, А.М. Коллінз, Г.Л. Мерфі, Б. Берлін). У педагогіці говоримо про "інклюзивну освіту."

Про виключну важливість мовних одиниць інклюзивної семантики в англійській мові науки свідчать сучасні корпусні дослідження (М. Дейвіс). Так у корпусі *COCA Academic vocabulary lists of English*, *Corpus of Contemporary American English* (120 млн. слів) до **найбільш часто уживаних** належать такі слова: *group, system, include, involve,* а перші три входять до двадцяти найуживаніших. Тож ми зосереджуємо увагу на дискурсивному втіленні даної категорії, зокрема в англійській мові науки, позаяк дискурсивні розвідки в цілому (Н.Д. Арутюнова, А.Д. Бєлова, Т.А. ван Дайк, О.С. Кубрякова, І.М. Колегаєва, С.І. Потапенко, та ін.) та дослідження наукового дискурсу зокрема (В.І. Карабан, Т.Р. Кияк, В.Є. Чернявська, О.М. Ільченко, С.В. Ракітіна, Т.В. Яхонтова, О.В. Михайлова, О.М. Гніздечко, О.Ю. Винник, О.І. Багрій, О.І. Шаля, Ч. Базерман, С. Деріен, К. Гайленд, Дж.Свейлз та ін.) стали прикметою сучасності.

Актуальність праці зумовлюється сучасним трактуванням мовних явищ у антропологічній парадигмі, спрямованістю даного дослідження на комплексний розгляд інклюзивності в англомовному писемному науковому дискурсі у дискурсивних, когнітивних та функціональних координатах. Дотепер лише поодинокі праці було присвячено дослідженню окремих аспектів феномена інклюзивності. Окремих комплексних досліджень інклюзивності, зокрема у мові науки, ще не було. А втім, дослідження цієї категорії є важливим для з'ясування лінгвальної сутності англомовного наукового дискурсу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано на кафедрі іноземних мов Центру наукових досліджень та викладання іноземних мов НАН України згідно з плановою темою науково-дослідної та науково-методичної роботи кафедри іноземних мов Центру

“Германські, романські та слов'янські мови: культура, когніція, комунікація, лінгвопедагогіка” (державний реєстраційний номер 0113U000816). Тему дисертації затверджено Вченою радою Центру наукових досліджень та викладання іноземних мов НАН України (протокол № 6 від 30.10.2012).

Метою роботи є комплексне дослідження категорії інклюзивності з огляду на функціональну, когнітивну та дискурсивну специфіку її реалізації у досліджуваному типі дискурсу. Поставлена мета зумовлює необхідність розв’язання таких **завдань:**

- здійснити критичний аналіз наукової літератури з питання категорії інклюзивності, розглянути її філософські та лінгвальні засади;
- виявити сутність та особливості утілення когнітивно-дискурсивної категорії інклюзивності в писемній англійській мові науки;
- розробити і описати багаторівневу функціональну типологію лінгвальних та лінгвосеміотичних (вербальних та візуально-риторичних) засобів вираження досліджуваної категорії;
- вивчити специфіку лінгвальних та лінгвосеміотичних засобів реалізації категорії інклюзивності в науковій прозі;
- з’ясувати багатоаспектність досліджуваної категорії, розкрити її композиційний, комунікативний та лінгвокультурний потенціал та взаємодію з іншими категоріями англомовного наукового дискурсу;
- визначити питому вагу різних засобів інклюзивності у мові науки, окреслити ядро категорії та виявити характер її структури.

Об’єктом дослідження є категорія інклюзивності в англійській мові науки.

Предметом дослідження є різнорівневі вербальні та візуально-риторичні засоби вираження категорії інклюзивності у сучасній англомовній науковій прозі.

Матеріалом дослідження послугували сучасні англо-американські експериментальні та оглядові наукові статті, що містяться в авторитетних журналах у галузі інформаційно-комунікаційних технологій, таких як: Telecommunications Policy (2013-2014), Journal of Telecommunications System & Management (2013-2014), International Journal on Advances in Internet Technology (2010-2015), International Journal on Advances in Systems and Measurements (2010-2015), International Journal on Advances in Telecommunications (2010-2015), International Journal on Advances in Intelligent Systems (2010-2014), International Journal on Advances in Networks and Services (2010-2015), IEEE Communications Magazine (2008-2014), загальною кількістю статей – 1696 (обсяг – 19479 сторінок). Загальна кількість мовних одиниць інклюзивної семантики, отриманих у процесі суцільної вибірки, становить 94184 одиниць.

Методи дослідження. У роботі застосовуються загальнонаукові методи індуктивного і дедуктивного аналізу для упорядкування мовних одиниць інклюзивної семантики та виведення закономірностей їхнього функціонування в англійській мові науки. Роботу виконано у когнітивно-функціональній парадигмі, що передбачає загальну систематизацію, категоризацію та концептуалізацію масиву інклюзивних мовних одиниць як відображення ментального досвіду та комунікативної діяльності людини. У праці використовуються різноманітні *методи дискурсивного аналізу* для встановлення специфіки дискурсивної реалізації досліджуваної категорії в англійській писемній мові науки. *Лексико-семантичний*

метод та *семантико-стилістичний аналіз* тексту вживається для встановлення семантичної специфіки категорії інклюзивності. *Аналіз пресупозицій* використовується з метою з'ясування лінгвістичної сутності та параметрів категорії інклюзивності у науковому дискурсі, її архітектоніки. *Аналіз словникових дефініцій* та *компонентний аналіз* допомагає встановити специфіку мовних одиниць, що використовуються для вербалізації категорії інклюзивності та виявлення їхньої семантичної структури. Для виявлення специфічних особливостей лексичного масиву на позначення інклюзивності ми послуговуємося *методом опозицій*. *Методи прагматичного аналізу* використовуються для виявлення комунікативного потенціалу досліджуваної категорії. *Метод кількісних підрахунків* ужито для порівняльно-кількісного аналізу експліцитних, імпліцитних та напівімпліцитних засобів вираження категорії інклюзивності, її основних прототипних членів та функціонально-семантичних підтипів.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що у роботі запропоновано нові ракурси дослідження категорії інклюзивності на функціонально-когнітивних та дискурсивних засадах. Виділення вербальних та візуально-риторичних складників категорії інклюзивності та дослідження її в писемному англо-американському науковому дискурсі раніше не проводилося. В роботі вперше досліджується когнітивна структура категорії інклюзивності, наводиться дефініція терміна "інклюзивність," здійснюється всебічний аналіз експліцитних, імпліцитних та напівімпліцитних засобів вираження даної категорії в англо-американському науковому дискурсі, пропонується функціональна типологія мовних одиниць інклюзивної семантики, досліджується дискурсивний потенціал даної категорії.

Положення, що їх винесено на захист:

1. Мовна категорія інклюзивності є когнітивно-дискурсивною. Це – феномен, в основі якого лежать когнітивні процеси мислення людини, що вербалізуються різнорівневими мовними одиницями з експліцитною, імпліцитною та напівімпліцитною інклюзивною семантикою, а також передаються за допомогою візуально-риторичних засобів.

2. В основі категорії інклюзивності лежить відношення "частина-ціле." Інклюзивність – це ознака того, що один предмет (частина) є елементом іншого предмета, входить до складу іншого предмета, разом з іншими елементами формує більший предмет (ціле); або ж один предмет (ціле) складається з декількох предметів (частин). Категорія інклюзивності належить до радіальних категорій з нечіткими межами. Її когнітивна структура є багаторівневою. На супербазовому рівні знаходиться родове поняття категорії – "інклюзивність"; другий рівень (базовий) складається з прототипних членів, згрупованих за ознаками "частини утворюють ціле;" на іншому рівні знаходяться групи "ціле містить певні частини" та "ціле не містить певних частин," довкола яких групуються поняття суббазового рівня.

3. В англійській писемній мові науки ми виділяємо експліцитні, імпліцитні та напівімпліцитні засоби вираження категорії інклюзивності. Експліцитними засобами є дієслова, фразові дієслова, іменники та прикметники інклюзивної семантики. До імпліцитних засобів інклюзивності у науковому дискурсі належать іменники, дієслова та словосполучення, в яких інклюзивність є прихованою та потребує певних когнітивних зусиль для адекватного декодування. Напівімпліцитні

засоби, представлені посесивним дієсловом *to have*, а також низкою граматичних конструкцій та фразеологічних зворотів, які напів'явно/напівприховано маркують інклюзивність (таких, що містять подвійне заперечення).

4. Глибинна семантика лексико-граматичних зворотів та дієслів інклюзивної семантики, безособових форм, а надто інклюзивних предикатів виявляється у синтаксичних особливостях вживання відповідних мовних одиниць, зокрема в активному та пасивному станах.

5. Основними функціонально-семантичними підтипами мовної інклюзивності в англо-американському науковому дискурсі є такі: ціле складається з частин (частковий перелік); ціле складається з частин (повний перелік); ціле та його частини; повне включення частин до цілого; ідея контейнера; ідея залучення частин до цілого; формування цілого; амальгамація частин; посесивність; частини не входять до складу цілого.

6. Засоби візуальної риторики застосовують для відкритого та прихованого впливу на процес комунікації загалом, на структуру тексту, його цілісність та зв'язність. До візуально-риторичних засобів в аспекті інклюзивності належать: таблиці, графіки, діаграми, схеми, рисунки, мапи, фотографії, нумерація або інше виділення перелічення, заголовки/підзаголовки. Зображувальні невербальні засоби інклюзивності можуть бути імпліцитно або експліцитно виражені.

7. Категорія інклюзивності залучає цілу низку тактик для ефективного досягнення комунікативних цілей, як-от: висловлення впевненості та невпевненості автора в істинності повідомлення; залучення читача до співпраці; полегшення сприйняття інформації.

8. Категорія інклюзивності корелює з категоріями кількості, посесивності та оцінки, що свідчить про різноплановість досліджуваної категорії. Лінгвокультурний потенціал категорії інклюзивності виражається у використанні низки "ланцюжків" мовних одиниць інклюзивної семантики, а також уживанням політкоректних займенників та *pluralis auctoris*. Інклюзивні мовні одиниці мають істотний метафоричний потенціал. У структурно-композиційному сенсі інклюзивність стосується цілого, що містить облігаторні та факультативні компоненти.

Кількісні підрахунки показали, що відсоток вживання експліцитних засобів вираження інклюзивності (87% від загальної кількості одиниць) у мові науки більше ніж ушестеро перевищує показники імпліцитних та напівімпліцитних засобів (6% та 7% відповідно).

Теоретична значущість праці зумовлюється виявленням закономірностей функціонування категорії інклюзивності в науковому дискурсі в сукупності вербальних та візуально-риторичних складових. Дана праця робить внесок до теорії дискурсу, розробки проблем функціональної та когнітивної лінгвістики, а також лінгвокультурології. **Практичне застосування дослідження** полягає у можливості використання його результатів при викладанні англійської мови у профільних та непрофільних вищих навчальних закладах, зокрема курсу англійської мови для спеціальних цілей та професійної комунікації, у курсах загальної та англійської лексикології (словотвір, синонімія, антонімія), стилістики (стилістика тексту, стилістична морфологія, стилістичний синтаксис, стилістична семасіологія,

функціональна стилістика, стилістична лексикологія), теоретичної граматики (категорія стану, прагматика і семантика речення і тексту), спецкурсах з дискурсу, інтерпретації тексту та мовленнєвої комунікації, а також при укладанні словників та написанні навчально-методичних та наукових робіт філологічного профілю.

Апробацію теоретичних положень, практичних здобутків та висновків дисертації здійснено на дев'яти наукових конференціях: міжнародній науковій конференції "Сучасна філологічна наука в міждисциплінарному контексті" (Київський національний університет ім. Т. Шевченка, жовтень 2015 р.), міжнародній науковій конференції "Пріоритети мовознавчої науки у контексті глобалізаційних процесів" (Київський національний університет ім. Т. Шевченка, листопад 2015 р.), міжнародній науковій конференції "Мова – література – мистецтво: когнітивно-семіотичний інтерфейс" (Київський національний лінгвістичний університет, вересень 2014 р.), другій міжнародній науково-практичній конференції "Мови професійної комунікації: лінгвокультурний, когнітивно-дискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти" (Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут," квітень 2015 р.), другій міжнародній науковій конференції "Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства і міжкультурної комунікації (ELLIC 2015)" (Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, лютий 2015 р.), шостій, сьомій, восьмій та дев'ятій науково-практичних конференціях "Наукова спадщина В.В. Акуленка та сучасне мовознавство" (Центр наукових досліджень та викладання іноземних мов НАНУ, 2013-2016 рр.).

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 11 одноосібних публікаціях, серед яких 6 статей у фахових виданнях, затверджених відповідними постановами, 1 публікація у виданні України, що включене до міжнародних наукометричних баз, 1 стаття у закордонному періодичному науковому фаховому виданні, а також матеріали 3 конференцій.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списків використаної літератури (251 позиція, з них 71 іноземними мовами), лексикографічних джерел (25 праць), джерел ілюстративного матеріалу (1696 статей), та 2 додатків. Загальний обсяг роботи становить 226 сторінок, основний текст – 185 сторінок. У дисертації використано 5 таблиць, 7 рисунків,1 схема та 3 гістограми.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт та предмет аналізу, мету й завдання роботи, джерела емпіричного матеріалу дослідження, описано методи дослідження, розкрито наукову новизну, висвітлено теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи, наведено відомості про апробацію результатів дослідження та опубліковані праці, визначено структуру та обсяг роботи.

У **першому розділі** ***"Теоретико-методологічні засади вивчення інклюзивності в англо-американському науковому дискурсі,"*** проаналізовано основні категорії тексту та дискурсу, доведено актуальність розвідки категорії інклюзивності в сучасних функціональних та дискурсивних студіях, зокрема положення про те, що інклюзивність є інгерентною категорією наукового дискурсу,

узагальнено результати попередніх досліджень категорії інклюзивності, запропоновано когнітивну структуру досліджуваної категорії, наведено дефініцію терміна "інклюзивність" та висвітлено методи та етапи дослідження категорії інклюзивності у мові науки. Ми розглядаємо інклюзивність у діалектично складній дихотомії мова науки :: загальнонародна мова (В.В. Акуленко).

Кожна мовна категорія являє собою групу мовних елементів, певний клас однорідних одиниць, які виділяються на основі спільної диференційної ознаки та характеризується варіативністю конституентів, а саме, наявністю спільного значення, що розпадається на низку більш конкретних значень, експлікованих різнорівневими мовними засобами (О.А. Баженова). Утім, окремих комплексних досліджень категорії інклюзивності, зокрема на матеріалі мови науки, дотепер не було і єдиного тлумачення та дефініції терміна "інклюзивність" досі не існує. Ми пропонуємо таке визначення: **інклюзивність** – це ознака того, що один предмет (частина) є елементом іншого предмета, входить до складу іншого предмета, разом з іншими елементами формує більший предмет (ціле); або ж один предмет (ціле) складається з декількох простих предметів (частин).

У контексті сучасної, антропологічно спрямованої парадигми дискурсивної, когнітивної та функціональної лінгвістики, вважаємо за доцільне розглядати мовну **категорію інклюзивності** як **когнітивно-дискурсивну** категорію, яка специфічно реалізується в англійській загальнонародній (*General English*) та науковій (*Scientific English*) мові та маніфестується за допомогою різнорівневих мовних одиниць (вербальних та візуально-риторичних), які виражаються експліцитно, імпліцитно або напівімпліцитно. В площині англо-американського наукового дискурсу, категорія інклюзивності стосується пізнання, категоризації та концептуалізації знань та є засобом ефективної передачі інформації адресату. Послуговуючись напрацюваннями попередників з питань категоризації (Дж. Лейкофф, А.Е. Левицький), ми відносимо категорію інклюзивності до радіальних категорій з нечіткими межами, в центрі якої знаходиться родове поняття – "інклюзивність." На базовому рівні інклюзивності знаходяться прототипні члени, що згруповані за ознаками: "частини утворюють ціле." На іншому рівні розташовуються групи "ціле містить певні частини" та "ціле не містить певних частин." Схематично це можна представити у вигляді фрейму (Рис.1).

Рисунок 1.Когнітивна структура категорії інклюзивності

Категорія інклюзивності реалізується на різних рівнях мови, зокрема: лексико-семантичному, синтаксичному, стилістичному рівнях, на рівнях тексту і метадискурсу та інтерперсональному рівні. Так, на лексико-семантичному рівні категорія інклюзивності представлена комплексом мовних одиниць, що мають у своєму значенні сему інклюзивності; на рівні синтаксису мовні одиниці інклюзивної семантики – дієслова та неособові форми дієслів, різноманітні лексико-граматичні звороти входять до складу простих та складних речень та можуть вживатися в активному та пасивному станах. На стилістичному рівні мовні одиниці інклюзивної семантики входять до складу фразеологічних зворотів та можуть вживатися як метафора. На рівні тексту інклюзивність розглядається як ціле, що складається з певної кількості обов'язкових частин та містить низку факультативних елементів. На рівні метадискурсу ми розглядаємо основні тактики категорії інклюзивності, що використовуються для полегшення декодування інформації. На інтерперсональному рівні категорія інклюзивності взаємодіє з іншими категоріями наукового дискурсу, зокрема категоріями кількості, оцінки та посесивності. Крім цього, в розділі докладно висвітлено комплексну методику лінгвістичного пошуку досліджуваної категорії.

У **другому розділі,** ***"Засоби вираження категорії інклюзивності в англійській мові науки,"*** досліджено вербальні та візуально-риторичні засоби вираження категорії інклюзивності, виокремлено основні функціонально-семантичні підтипи інклюзивності в англомовному науковому дискурсі, здійснено лексичний, граматичний та стилістичний аналіз відповідних мовних засобів та наведено результати кількісних підрахунків.

Ми виявили експліцитні, імпліцитні та напівімпліцитні засоби вираження категорії інклюзивності у англомовному науковому дискурсі. **Експліцитні засоби** вираження інклюзивності – це формально репрезентовані і марковані інклюзивні одиниці, в семантичній структурі яких міститься явно виражена сема інклюзивності. До них належать (перелік подано за частотою вживання):

- Дієслова та фразові дієслова: *to include, to contain, to consist of, to involve, to integrate, to combine, to form, to comprise, to cover, to be composed of, to constitute, to group, to surround, to exclude, to merge, to mix, to encompass, to entail, to makeup, to embrace, to be made up of, to enclose, to blend, to circle, to wrap up, to encircle, to amalgamate, to envelop;*
- Іменники: *system, section, (a)part, set, element, group, network, segment, team/crew, container, portion, envelope, formation, circle, contents, fragment, family, inclusion, involvement,(a)whole, exclusion, constituent, constitution, reservoir, makeup;*
- Прикметники: *complete, whole, partial, universal, comprehensive, exclusive, multi-purpose, inclusive, encompassing, all-purpose, all-encompassing;*
- Граматичні конструкції: *let us/let's + V, to range from…to;*
- Заперечні звороти із експліцитним запереченням: *not, no, without, neither…nor.*

Імпліцитні засоби вираження інклюзивності – це мовні засоби, в значенні яких інклюзивність не знаходить прямого вербального втілення, натомість є прихованою і виражається опосередковано, без залучення специфічних лексичних і граматичних індикаторів. До таких засобів належать:

- Словосполучення типу: *among other things (among others)/inter-alia (i.a.);*

- Іменники: *dialog/communication, community, house, realm, compass;*
- Дієслова: *to share, to communicate, to house, to compass.*

Якщо експліцитні засоби вираження інклюзивності є мовними одиницями, у яких явно виражена сема інклюзивності, а імпліцитні – такі, де сема інклюзивності є прихованою, то **напівімпліцитні** засоби – це мовні одиниці з напів'явною/напівприхованою семою інклюзивності (передусім звороти та конструкції, що містять подвійне заперечення). Напівімпліцитними засобами передачі інклюзивності в англійській мові науки є:

- Дієслово *to have;*
- Граматичні конструкції: *there + to be (+Appr)* та *include…but (be) not limited to (including…but (be) not limited to);*
- Фразеологічні звороти: *at least, not restricted, to say nothing of, (the) last but not least; this list by no means exhausts the (many) types of ….*

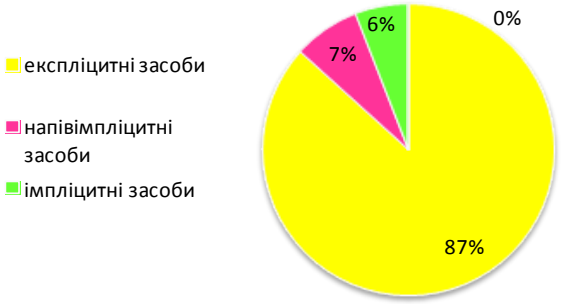

Гістограма 1. Частота вживання експліцитних, імпліцитних та напівімпліцитних засобів вираження категорії інклюзивності

Результати кількісних підрахунків свідчать про те, що **експліцитні** засоби вираження інклюзивності становлять більше ніж **дві третини** усіх засобів вираження категорії інклюзивності в англійській писемній мові науки, що видно із гістограми 1.

Враховуючи структуру та семантику мовних одиниць інклюзивної семантики та послуговуючись компонентним аналізом та аналізом опозицій, ми виділяємо такі функціонально-семантичні підтипи категорії інклюзивності.

Ціле складається з частин (частковий перелік), тобто зазначення певної кількості частин, що входять до складу цілого. Цей підтип інклюзивності представлений, дієсловом *to include;* іменниками *section, (a)part, element, segment, fragment, inclusion, portion;* прикметниками *partial, inclusive;* граматичною конструкцією *there + to be + Approximator;* та фразеологічними зворотами *among other things (among others)/inter alia (i.a.), not restricted, to say nothing of/(the)last but not least.*

Ціле складається з частин (повний перелік) – перелік усіх частин, з яких складається ціле. Сюди відносяться: дієслово *to comprise;* фразові дієслова *to consist of, to be composed of, to be made up of;* граматичні конструкції *there + to be, to range from…to…, to include…but (be) not limited to/including…but (be) not limited to;* вираз *this list by no means exhausts (many) types of…;* та іменник *realm*.

Ціле та його частини. Ця група на позначення інклюзивності представлена дієсловами *to involve, to cover, to surround, to entail, to embrace, to enclose, to encircle, to circle, to envelop;* іменниками *envelope, circle* та *involvement;* та фразовим дієсловом *to wrap up*, котрі маркують як повний, так і частковий перелік частин та вживаються, коли ідеться про процес, подію, інструменти, матеріали, умови. Низка мовних одиниць цього підтипу вживається переважно метафорично.

Повне включення частин до цілого (стовідсоткове включення частин до складу цілого). Сюди відносяться: дієслова *to encompass, to compass;* прикметники *complete, whole, universal, comprehensive, encompassing, multi-purpose, all-purpose, all-encompssing;* іменник *compass.*

Ідея контейнера – стосується позначення вмістилища для частин. Ця група представлена дієсловами *to contain, to house* та іменниками *network, container, house, contents, reservoir.* Більшість мовних одиниць інклюзивної семантики цього підтипу вживаються метафорично.

Ідея залучення частин до цілого – це позначення того, що частини можуть включатися до складу цілого. У науковому дискурсі реалізується за допомогою засобів передачі деонтичної модальності, зокрема за допомогою *let us (let's +V).*

Формування цілого. Цей підтип позначає утворення цілого або об'єднання частин для подальшого утворення цілого. До цієї підгрупи належать: дієслова *to form, to share, to communicate, to constitute;* іменники *system, set, group, communication/dialog, community, team/crew, formation, family, (a)whole, constituent, constitution, makeup;* та фразове дієслово *to make up.* Зазначимо принагідно, що якщо дієслова *to constitute, to form, to make up* вживаються в активному стані вони набувають значення "складати," "формувати (ціле)." Коли ці мовні одиниці вживаються в пасивному стані, вони набувають значення "складатися (і)з."

Амальгамація частин, тобто групування частин для формування цілого, реалізується в англійській мові науки за допомогою дієслів *to integrate, to combine, to mix, to group, to merge, to blend, to amalgamate.*

Посесивність – позначення приналежності частини цілому, що передається в досліджуваному дискурсі за допомогою дієслова *to have.*

Частини не входять до складу цілого, тобто виключення частин зі складу цілого. Передається за допомогою таких мовних одиниць: заперечна конструкція *neither...nor;* заперечна частка *not;* заперечний займенник *no;* прийменник *without;* дієслово *to exclude;* іменник *exclusion;* прикметник *exclusive* та фразеологічний зворот *at least.*

Кількісні підрахунки дослідження (гістограма 2) показали, що функціонально-семантичний підтип "ціле складається з частин (частковий перелік)" кількісно переважає інші функціонально-семантичні підтипи категорії інклюзивності.

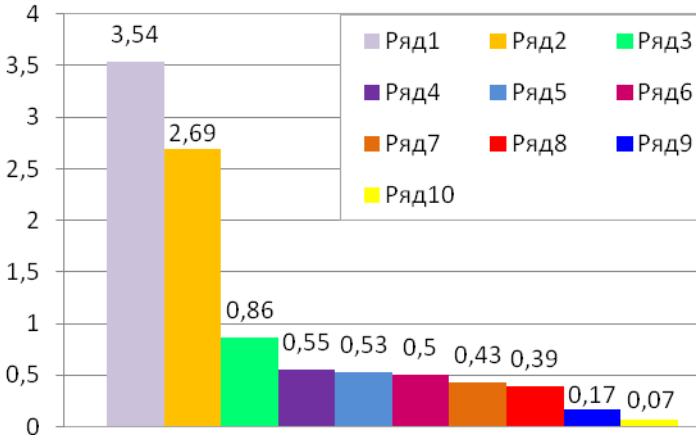

Гістограма 2. Відносна частота вживання функціонально-семантичних підтипів категорії інклюзивності

1. Ціле складається з частин (частковий перелік);
2. Формування цілого;
3. Ідея контейнера;
4. Ціле та його частини;
5. Ціле складається з частин (повний перелік);
6. Амальгамація частин;
7. Посесивність;
8. Повне включення частин до цілого;
9. Частини не входять до складу цілого;
10. Ідея залучення частин до цілого.

В англійській мові науки мовні одиниці інклюзивної семантики з *–ing* функціонують як дієприкметник теперішнього часу *(Particple I)* та герундій *(Gerund)*. Крім цього, дієслова інклюзивної семантики в формі *–ing* можуть бути частиною форми теперішнього тривалого часу. В активному стані вживаються такі дієслова: *to include, to contain, to have, to consist of, to involve, to integrate, to combine, to form, to share, to communicate, to comprise, to cover, to mix, to constitute, to group, to exclude, to merge, to encompass, to entail, to make up, to embrace, to blend, to amalgamate.*

Основною функцією дієслів інклюзивної семантики в активному стані є функція **присудка** в простих та складних реченнях. Тут можливі такі варіанти:

I. Підмет ЦІЛЕ + присудок (дієслова інклюзивної семантики) в активному стані + додаток (КІЛЬКІСТЬ)(ПЕРЕЛІК) ЧАСТИН. Така формула є дійсною для дієслів та фразових дієслів, які позначають, що ціле містить певні частини, як-от: *to involve, to include, to contain, to encompass* та ін., наприклад:

*The beamforming vectors **comprise** a beamforming matrix at the transmitter [CM].*

II. Підмет (КІЛЬКІСТЬ)(ПЕРЕЛІК) ЧАСТИН + присудок (дієслова інклюзивної семантики) в активному стані + додаток ЦІЛЕ. Ця формула є актуальною для дієслів та фразових дієслів інклюзивної семантики, які позначають процес утворення цілого, зокрема: *to constitute, to make up, to form*:

*Six main worksheets currently **form** the template [IJAIT].*

III. Підмет ЦІЛЕ + модальне дієслово (як частина складного присудка) + дієслово інклюзивної семантики в активному стані + додаток (КІЛЬКІСТЬ) (ПЕРЕЛІК) ЧАСТИН. Власне ідеться про функціонування дієслів інклюзивної семантики у складі модального присудка, як у випадку:

*Several log files **may contain** event information, e.g., Syslog log files, system console log files, application message files, etc [IJAT].*

IV. Підмет ЦІЛЕ + дієслово-зв'язка (як частина складного присудка) + дієслово інклюзивної семантики в формі інфінітиву + додаток (КІЛЬКІСТЬ) (ПЕРЕЛІК) ЧАСТИН. Дієслово інклюзивної семантики вживаючись в формі інфінітиву як правило виконує функцію **предиката**:

*Thus, to utilize self-adaptive approach, we **need to involve** bound or unbound self-concepts and a generating mechanism [IJAIS].*

Мовні одиниці інклюзивної семантики в формі інфінітива можуть виконувати функцію **підмета**, як-от:

***To include** the metrics of each link in the network a weighted graph can be defined, where the weights of the edges represent the load or utilization of the link, its performance (latency, bandwidth, jitter, failure rate) or in our specific example the energy consumption [IJAIT].*

У мові науки вживання пасивних конструкцій (особливо в ініціальній позиції) є риторичним засобом передачі максимального ступеня об'єктивності як важливої ознаки науковості та привертання уваги до власне предмета дослідження. Інклюзивні дієслова, що вживаються в пасивному стані: *to include, to contain, to involve, to integrate, to combine, to form, to share, to cover, to mix, to constitute, to group, to exclude, to merge, to encompass, to embrace, to blend* та фразові дієслова *to be*

composed of та *to make up (to be made up of)*. Фразове дієслово *to be composed of* вживається лише в пасивному стані.

Тут можливі такі варіанти:

І. Підмет (КІЛЬКІСТЬ)(ПЕРЕЛІК) ЧАСТИН + присудок в пасивному стані. Наприклад:

*The following sections **are included**: basic terminology; licence compatibility; benefits for governments and public agencies to adopt FLOSS, and whether such beneficial aspects are caught by the Government of Canada (GoC) [IJAIT].*

ІІ. Підмет (КІЛЬКІСТЬ)(ПЕРЕЛІК) ЧАСТИН+ присудок в пасивному стані + обставинаЦІЛЕ, як-от:

*The characteristics of the request **are included in** the SIP message body and interpreted in the APP-M [CM].*

ІІІ. Підмет ЦІЛЕ + присудок у пасивному стані + додаток (КІЛЬКІСТЬ) (ПЕРЕЛІК) ЧАСТИН:

*Its architecture **is made up of** two layers: service layer and a control layer [CM].*

Для спрощення конструкції часто вживається згорнена, компресована пасивна конструкція, яка вводить підрядне означальне речення, як-от:

*For the two optical multicast modes based the shortest paths and the virtual multicast trees, we consider the following header structures **composed of** a set of codewords [IJAT].* **(that are composed of)**

Для зосередження уваги читача на процесі інклюзивності використовується розщеплений присудок як емфатичний маркер, на кшталт:

*The paths formed **are thus composed of** cascaded rectangles [IJASM].*

ІV. Підмет (КІЛЬКІСТЬ) (ПЕРЕЛІК) ЧАСТИН + модальне дієслово як частина складного присудка + дієслово в пасивному стані + обставина ЦІЛЕ, як у такому випадку:

*These modules **can be included or excluded** according to the specific requirements of an individual factory [IJAIT].*

Для забезпечення адекватності сприйняття та ефективності декодування інформації використовуються засоби лінеарності, зокрема маркери додаткової інформації, протиставлення, тощо. Основною функцією дискурсивних додаткових маркерів у сенсі інклюзивності є введення висловлювання, яке доповнює зміст попереднього. Це досягається завдяки вживанню: *additional, along with, together with, also, and, another, as well as, besides, in addition(to), moreover, not only… but also, other, plus,* наприклад:

*The 8QAM modulator **consists of** parallel I/Q modulator **plus** a (0, π/2) PM. [CM].*

Маркери протиставлення *on the one hand…on the other hand* та *not only…but also,* разом з мовними одиницями інклюзивної семантики, поєднують зміст попереднього висловлення зі змістом наступного, позначаючи протиставлення, як-от:

*IT management sophistication **includes** managerial and functional sophistication **on the one hand, while** IT usage sophistication **includes** informational and technological sophistication **on the other hand** [IJASM].*

Мінімальний та максимальний ступені залучення частин передаються за допомогою таких мовних одиниць: *minimum number, maximum number, only, less than,*

more than, more and more, much more, maximum, minimum, all, які уможливлюють номінацію приблизної кількості частин, що входять до складу цілого, навіть без зазначення їх точної кількості.

Будучи поліморфною категорією. Категорія інклюзивності представлена великою кількістю метафор. До них належать, зокрема такі групи:

1. Метафора "контейнера" *(container, reservoir, envelope, envelop, family, network, house(n), house(v), wrap up),* мовні одиниці інклюзивної семантики якої виступають своєрідним "контейнером" для частин, наприклад:

*Wired and wireless entities **house** all information about the wireless and wired devices currently connected to the system [CM].*

2. Метафора "кола" *(circle (n),circle (v), encircle, enclose, surround, compass (n), compass (v), range from…to).* Метафору "кола" можна віднести до посесивної схеми партитивності (термін С.А. Жаботинської), де частина не є самостійною, але завжди належить цілому, як-от:

*PES dynamically, automatically, and intelligently reconfigures the electronic, electrical, and mechanical equipment **surrounding** a user according to his/her preferences based on the current user's location and his/her current mental/emotional state [CM].*

3. Метафора "вмісту" *(contents),* позначає частини цілого та передається за допомогою іменника *contents,* предметно-логічне значення якого є "вміст (чогось)." Функціонуючи як метафора, іменник набуває значення "частини, які містяться в цілому," як у випадку:

*Instead of manipulating **the contents** of ioCMDB at databases level, our approach suggests to perform such alternations through specified functional areas, as we outline in Section IV-D [IJAIT].*

Крім цього, в досліджуваному матеріалі ми натрапили на велику кількість фразеологічних одиниць інклюзивної семантики *(as a whole, the whole picture, the big picture, a whole bunch, all the way, the best of both worlds*), які емоційно забарвлюють науковий дискурс та водночас передають інклюзивність як віддзеркалення ментального досвіду людини.

Візуально-риторичні засоби вираження інклюзивності сприяють ефективному декодуванню інформації. Сюди ми відносимо: таблиці, графіки, діаграми, схеми, рисунки, мапи, фотографії, нумерацію або інше виділення перелічення та заголовки/підзаголовки, які є імпліцитними засобами інклюзивності, оскільки вони не маркуються вербально, але є частинами, сегментами або фрагментами цілого (у нашому випадку, наукової статті).

Послуговуючись теорією прототипів (Е. Рош) та проаналізувавши матеріал нашого дослідження, доходимо висновку про те, що експліцитні засоби вираження категорії інклюзивності містяться в центрі категорії (ядро), тоді як імпліцитні (також і візуально-риторичні) засоби знаходяться на периферії. Напівімпліцитні засоби вираження категорії інклюзивності знаходяться між центром та периферією, тобто спостерігається поступовий перехід від центру до периферії.

У **третьому розділі, "Дискурсивна специфіка категорії інклюзивності,"** описано місце категорії інклюзивності серед інших категорій наукового дискурсу, визначено її комунікативний, лінгвокультурний та структурно-композиційний

потенціал в англомовному науковому дискурсі. Категорія інклюзивності взаємодіє з іншими категоріями наукового дискурсу. Ми дослідили зв'язок категорії інклюзивності з категорією кількості, та встановили низку дискурсивних особливостей вживання досліджуваних мовних одиниць в аспекті передачі визначеної та невизначеної кількості – великої чи малої, апроксимативності тощо. Категорія інклюзивності також корелює з категорією посесивності, оскільки вона стосується приналежності частини цілому. Категорія оцінки в аспекті інклюзивності допомагає читачеві краще зрозуміти ступінь залучення частин до складу цілого.

Основною функцією наукової комунікації є забезпечення інформаційного обміну. Послуговуючись основними положеннями максим мовної комунікації та принципу співпраці (Г.П. Грайс), виділяємо ряд тактик у сенсі досліджуваної категорії:

Висловлення впевненості та невпевненості автора в істинності повідомлення базується на некатегоричності повідомлення. В межах категорії інклюзивності некатегорична номінація досягається шляхом використання апроксиматорів кількості та апроксиматорів-генералізаторів *generally, usually, mainly, typically, in some cases* та засобів епістемічної модальності, зокрема модальних дієслів *may, might, can, could;*

Залучення читача до співпраці реалізується за допомогою мовних засобів вираження деонтичної модальності у формі пропозиції *let us/let's +V*, коли автор пропонує читачеві долучитися до процесу наукового пізнання;

Полегшення сприйняття інформації досягається за допомогою використання мовних засобів лінеарності наукового дискурсу, зокрема маркерів додаткової інформації, екземпліфікації, а також засобів візуальної риторики. Завдяки маркерам лінеарності, до яких належать і інклюзивні мовні одиниці, автор привертає увагу до істотних фрагментів тексту, і, тим самим, сприяє легшому декодуванню інформації.

Лінгвокультурний потенціал інклюзивності реалізується у науковому дискурсі через використання "ланцюжків" (низок), що складаються із поєднання декількох мовних одиниць інклюзивної семантики, вживання *pluralis auctoris ("we"),* інклюзивного конструкта *y/our* та політкоректних займенників *his/her* або *s/he.*
Ми виявили такі типи "ланцюжків."

I. Експліцитні плюс **експліцитні** засоби вираження інклюзивності.

Однотипні ланцюжки: ланцюжок однієї і тієї ж мовної одиниці:

*The proposed networking system is designed to be a two-tier hierarchical architecture with the high-level tier **composed of** BANs (networked via inter-BAN communications) and the low-level tier **composed of** sensor nodes in each BAN (networked via intra-BAN communications) [CM];*

- різні мовні одиниці інклюзивної семантики, які входять до складу одного функціонального підтипу, наприклад:

*Algorithm **is composed of** two steps: Map step **consists of** divides task into smaller tasks, and distributes them to worker nodes [IJANS].*

Різнотипні ланцюжки: мовні одиниці інклюзивної семантики, що належать до різних функціональних підтипів, але позначають процес включення частин до складу цілого, або що ціле складається з частин, наприклад:

*Each envelope **consists of** several columns and each column **contains** a certain number of data items [IJAIS];*

- мовні одиниці інклюзивної семантики, що належать до різних експліцитних підтипів, які позначають процес формування цілого та процес включення частин до складу цілого, або ж маркують те, що ціле складається з частин, наприклад:

*When an ECCE **consists of** eight EREGs, EREG group 0 and group 2 **form** one ECCE, while EREG group 1 and group 3 **form** another ECCE [CM].*

II. Напівімпліцитні плюс **напівімпліцитні** засоби вираження інклюзивності, як-от:

*Besides these typical research topics, **there are several others**, **including but are not limited to** networked multimedia; "smart dust", also called the "Internet of things"; and Internet services architecture [CM].*

III. Імпліцитні плюс **напівімпліцитні**, наприклад:

***There are a lot of** fields where the use of multi sensor can be benefit, such as, home control, building automation, medical applications or robots, **among others** [IJANS].*

IV. Імпліцитні плюс **експліцитні** засоби вираження категорії інклюзивності:

*This file **contains**, **among other things**, the address of a tracker and information about the file to be downloaded [IJASM].*

V. Експліцитні плюс **напівімпліцитні**, наприклад:

*The last block is destination UEs that **include** the STAs with only Wi-Fi interfaces, and UEs that **have** both Wi-Fi and cellular interfaces [CM].*

VI. Експліцитні плюс **напівімпліцитні + імпліцитні,** як-от:

***There were numerous** modules **containing** peripheral devices, **i.a.,** Ethernet ENC28J60 controller and SD card reader, developed for the Arduino platform [IJAT].*

Мовні одиниці інклюзивної семантики відіграють важливу роль у текстотворенні та структурно-композиційній організації наукового дискурсу. Вони є засобами навігації, що допомагають адресату краще орієнтуватися у тексті. Інклюзивність, як невід'ємний елемент структурної організації писемного наукового дискурсу, реалізується в цілому тексті та у його структурних частинах. У науковій статті, інклюзивність – це ціле, що містить облігаторні елементи (анотація, вступ, обговорення, методи, результати, висновки, бібліографія) та факультативні елементи (анотація до анотації, передмова, подяка, біографічні відомості про авторів), а також різноманітні графічні візуально-риторичні засоби.

ВИСНОВКИ

Неабияка роль, що її відіграє англійська мова у сучасному науковому світі, зумовлює потребу глибшого дослідження різних аспектів англомовного (англо-американський) наукового дискурсу. Науковий дискурс є особливим типом інтеракції, вербалізованим продуктом наукового пізнання, універсальним комунікативним кодом науковців. До важливих аспектів вивчення мови науки належать питання категоріальної семантики, що віддзеркалюють когнітивні та ментальні процеси структурування, систематизації, категоризації та концептуалізації світу крізь призму діяльності людини. Досліджувані одиниці інклюзивної семантики відіграють важливу роль у англомовній писемній мові науки, про що свідчить їх значна питома вага у досліджуваному дискурсі.

Кількісний аналіз показав, що в середньому на сторінці досліджуваного тексту використовуються п’ять лексичних одиниць інклюзивної семантики.

Категорія інклюзивності є інгерентною категорією наукового дискурсу. Вона відображає ментальний досвід людини у сфері наукового пізнання та є складовою мовної картини світу. Категорія інклюзивності в англійській писемній мові науки – це когнітивно-дискурсивна категорія, що втілюється в науковій прозі за допомогою низки засобів, які функціонують на всіх рівнях мови. Засобами вираження категорії інклюзивності є вербальні та візуально-риторичні засоби, які мають експліцитне, імпліцитне та напівімпліцитне утілення.

На підставі теорії прототипів та аналізу емпіричного матеріалу, доходимо висновку про те, що експліцитні значення знаходяться в центрі категорії, імпліцитні – на периферії цієї категорії, тоді як напівімпліцитні засоби вираження категорії інклюзивності містяться між центром та периферією. Ми відносимо категорію інклюзивності до радіальних категорій з нечіткими межами, а її когнітивну структуру представляємо у вигляді фрейму, де в центрі знаходиться поняття – “інклюзивність,” тоді як другий рівень представлений групою “частини утворюють ціле.” На наступному рівні містяться групи “ціле містить певні частини” та “ціле не містить певних частин.” Кількісний аналіз показав, що група “ціле містить певні частини” є домінантною з-поміж інших груп категорії інклюзивності.

Експліцитними засобами вираження інклюзивності слугують мовні одиниці, що маркують інклюзивність, які адресат може декодувати без додаткових когнітивних зусиль. Імпліцитні засоби вираження категорії інклюзивності не знаходять прямого вираження та потребують залучення фонових знань. До напівімпліцитних засобів вираження інклюзивності належать контекстуально специфічні мовні одиниці, з напівприхованою семою інклюзивності (передусім конструкції та ідіоми, що містять подвійне заперечення), для розуміння яких залучаються додаткові когнітивні зусилля.

Багатофункціональність інклюзивності у мові науки реалізується через низку функціонально-семантичних підтипів, як-от: ціле, що складається з частин (частковий перелік); ціле, що складається з частин (повний перелік); ціле та його частини; повне включення частин до цілого; ідея контейнера; ідея залучення частин до цілого; формування цілого; амальгамація частин; посесивність; частини не входять до складу цілого. Підтип “ціле складається з частин (частковий перелік)” кількісно переважає показники інших функціонально-семантичних підтипів. Низка мовних одиниць інклюзивної семантики вживається метафорично.

На синтаксичному рівні мовні одиниці категорії інклюзивності функціонують в активному та пасивному станах та вживаються у формі герундія *(Gerund)* та дієприкметника теперішнього часу *(Participle I)* і виконують функції присудка, предиката, додатка, означення, підмета та обставини. Мовні одиниці інклюзивної семантики, взаємодіючи з дискурсивними маркерами додаткової інформації, маркують залучення додаткових частин до складу цілого або введення додаткової інформації про ціле. Вони також корелюють з маркерами мінімального та максимального ступеня залучення, які імпліцитно позначають кількість частин в цілому.

Основними стилістичними засобами категорії інклюзивності виступають фразеологічні одиниці та метафори, зокрема групи метафор, як-от: метафора

“контейнера,” метафора “кола,” метафора “вмісту,” які концептуалізують складні наукові поняття задля максимальної експлікації та полегшення декодування наукового дискурсу. До візуально-риторичних засобів вираження інклюзивності належать таблиці, графіки, діаграми, схеми, рисунки, мапи, фотографії, нумерація або інше виділення перелічення, заголовки/підзаголовки. Основною функцією цих засобів візуального подання інформації є оптимізація сприйняття інформації.

Кількісний аналіз засобів вираження інклюзивності показав, що у відсотковому співвідношенні експліцитні засоби вираження інклюзивності становлять більше ніж дві третини всіх засобів вираження, що підтверджує загальну тенденцію до експлікації значень в англомовному науковому дискурсі, прагненні уникнути двозначності та подати наукову інформацію максимально об’єктивно.

Комунікативний потенціал категорії інклюзивності втілюється за допомогою таких тактик адресанта: висловлення впевненості та невпевненості автора в істинності повідомлення; залучення читача до співпраці; полегшення сприйняття інформації. Основними лінгвокультурними особливостями інклюзивності є вживання ланцюжків інклюзивної семантики та використання гендерно-нейтральних інклюзивних мовних одиниць, зокрема *“we,” y/our, his/her* або *s/he*.

В архітектонічному сенсі, інклюзивність – це певне ціле, яке у досліджуваному матеріалі (наукові статті) містить облігаторні частини, такі, як: анотація, вступ, обговорення, методи, результати, висновки, бібліографія; та факультативні елементи: анотація до анотації, передмова, подяка, біографічні відомості про авторів. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у дослідженні категорії інклюзивності у загальнонародній англійській мові та на матеріалі інших типів дискурсу. Отримані дані можна гіпотетично застосувати й щодо цілої низки різноманітних етнічних мов.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

Статті у наукових фахових виданнях України

1. *Бедрич Я.В.* Категорія інклюзивності у філософському висвітленні / Ярослава Вадимівна Бедрич // Лінгвістика XXI століття: нові дослідження та перспективи. – К.: “Логос,” 2013. – С. 26-33.

2. *Бедрич Я.В.* Comprise у контексті інклюзивності / Ярослава Вадимівна Бедрич // Лінгвістика XXI століття: нові дослідження та перспективи – К.: “Логос,” 2014. – С. 19-34.

3. *Бедрич Я.В.* Дискурсивні маркери додаткової інформації категорії “інклюзивність” / Ярослава Вадимівна Бедрич // Лінгвістика XXI століття: нові дослідження та перспективи – К.: “Логос,” 2015. – С. 24-40.

4. *Бедрич Я.В.* Involve як експліцитний засіб вираження категорії інклюзивності / Ярослава Вадимівна Бедрич // Мовні і концептуальні картини світу– К.: Видавничий Дім Д. Бураго, 2015. – С. 49-58.

5. *Бедрич Я.В.* Категорія кількості в аспекті категорії інклюзивності / Ярослава Вадимівна Бедрич // Studia Linguistica. – К.: Видавничий Дім Д. Бураго, 2016. – Вип. 9. – С. 247-256.

6. *Бедрич Я.В.* Лінгвокультурний потенціал категорії інклюзивності / Ярослава Вадимівна Бедрич // Лінгвістика XXI століття: нові дослідження та перспективи. – К.: "Логос," 2016. – С. 23-31.

Статті у наукових видання України, що включені до міжнародних наукометричних баз

7. *Bedrych Ya.V.* Metaphors of inclusive semantics in the language of science / Yaroslava Vadymivna Bedrych // Advanced Education Новітня Освіта – К., 2016. – P. 21-27.

Статті у закордонних виданнях

8. *Bedrych Ya.V.* Implicit ways of rendering inclusiveness in the language of science / Yaroslava Vadymivna Bedrych // European Journal of Humanities and Sciences. – Vienna: "East West Association," 2016. – № 1. – P. 22-24.

Тези наукових доповідей

9. *Бедрич Я.В.* Лінгвальні аспекти категорії інклюзивності / Ярослава Вадимівна Бедрич // Матеріали Міжнародної наукової конференції [Мова – література – мистецтво: когнітивно-семіотичний інтерфейс], (КНЛУ, Київ, 25-27 вересня 2014 р.) – К.: "Вид. центр КНЛУ," 2014. – С. 30-31.

10. *Бедрич Я.В.* Таблиці і категорія інклюзивності / Ярослава Вадимівна Бедрич // Матеріали II Міжнародної наукової конференції [Сучасні дослідження з лінгвістики літературознавства і міжкультурної комунікації (ELLIC 2015)], (Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, Івано-Франківськ, лютий 2015 р.) – Івано-Франківськ: видавець Кушнір Г.М., 2015. – С. 11-14.

11. *Бедрич Я.В.* Невербальні засоби вираження інклюзивності в англійській мові науки / Ярослава Вадимівна Бедрич // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції [Мови професійної комунікації: лінгвокультурний, когнітивно-дискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти], (НТУУ "КПІ", 16 квітня 2015 р.). – К.: "Кафедра," 2015. – С. 16-17.

АНОТАЦІЯ

Бедрич Я.В. Категорія інклюзивності у мові науки: функціонально-когнітивні та дискурсивні характеристики (на матеріалі англо-американських статей у галузі інформаційно-комунікаційних технологій). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2016.

У дисертації здійснено комплексний аналіз когнітивно-дискурсивної категорії інклюзивності у англо-американському науковому дискурсі. Категорія інклюзивності трактується як дискурсивне явище, в основі якого лежать когнітивні

процеси мислення людини в аспекті відношення “частина-ціле,” що вербалізуються різнорівневими мовними одиницями (у т.ч. візуально-риторичними) з експліцитною, імпліцитною та напівімпліцитною інклюзивною семантикою. Прототипними членами категорії інклюзивності є групи: “частини утворюють ціле,” “ціле містить певні частини” та “ціле не містить певних частин.” Виявлено такі функціонально-семантичні підтипи інклюзивності: ціле складається з частин (частковий перелік), ціле складається з частин (повний перелік), ціле та його частини, повне включення частин до цілого, ідея контейнера, ідея залучення частин до цілого, формування цілого, амальгамація частин, посесивність, частини не входять до складу цілого. В роботі також досліджено комунікативні, лінгвокультурні та композиційні особливості досліджуваної категорії.

Ключові слова: науковий дискурс, категорія інклюзивності, “частина-ціле,” імпліцитна інклюзивність, експліцитна інклюзивність, напівімпліцитна інклюзивність, візуально-риторичний засіб.

АННОТАЦИЯ

Бедрич Я.В. Категория инклюзивности в языке науки: функционально-когнитивные и дискурсивные характеристики (на материале англо-американских статей в области информационно-коммуникационных технологий). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2016.

В диссертации осуществлен комплексный анализ когнитивно-дискурсивной категории инклюзивности в англо-американском научном дискурсе. Категория инклюзивности трактуется как дискурсивное явление, в основе которого лежат когнитивные процессы мышления человека в аспекте “часть-целое,” вербализованные разноуровневыми языковыми единицами (в т.ч. визуально-риторическими) с эксплицитной, имплицитной и полуимплицитной инклюзивной семантикой. Прототипными членами категории инклюзивности являются группы “части образуют целое,” “целое содержит определенные части” и “целое не содержит частей.” Выявлены следующие функционально-семантические подтипы инклюзивности: целое состоит из частей (частичный перечень); целое состоит из частей (полный перечень); целое и его части; полное включение частей в состав целого; идея контейнера; идея вовлечения частей в целое; формирование целого; амальгамация частей; посессивность; части не входят в состав целого. В работе также исследованы коммуникативные, лингвокультурные и композиционные особенности исследуемой категории.

Ключевые слова: научный дискурс, категория инклюзивности, “часть-целое,” имплицитная инклюзивность, эксплицитная инклюзивность, полуимплицитная инклюзивность, визуально-риторическое средство.

ABSTRACT

Bedrych Ya.V. The Category of Inclusiveness in the English Language of Science: Functional-Cognitive and Discursive Aspects. – Manuscript.

The dissertation for a Candidate Degree in Philology, speciality 10.02.04 – Germanic Languages. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2016.

The dissertation provides an insight into the category of inclusiveness in Anglo-American scientific discourse as one of integral categories of modern scientific discourse. The key idea behind this work is comprehensive research of the category of inclusiveness in light of its discursive, cognitive, functional, structural and culture-bound specificity in the English language of science. Inclusiveness is viewed as a core of scientific cognition. Relations of part and whole are fundamental for inclusiveness.

We consider the category of inclusiveness as a cognitive-discursive category that is verbally (explicitly, semi-implicitly, implicitly) as well as visually expressed with various linguistic devices signalling inclusiveness. Explicit inclusiveness embraces linguistic devices where semantic structure overtly expresses inclusive meaning. Explicit linguistic devices of inclusiveness in the language of science are specific verbs, phrasal verbs, nouns and adjectives of inclusive semantics. It is argued that implicit ways of conveying inclusiveness as specific linguistic devices that express inclusiveness indirectly. Because the meaning is hidden, they render inclusiveness without involving lexical and grammatical indicators and explicit markers of this category. Semi-implicit ways of rendering inclusiveness, such as possessive verb (to have), a number of grammatical structures and idioms, mark inclusiveness semi-implicitly.

Chapter One, "Theoretical and methodology bases of investigating inclusiveness in Anglo-American scientific discourse" provides the classification of the basic textual and discourse categories, presents the main results of the previous studies of inclusiveness-related issues, gives a brief introduction into the multifaceted nature of inclusiveness with philosophical, cognitive and linguistic aspects in mind. Emphasized here is the analysis of the category of inclusiveness in the cognitive and discursive paradigm. Structurally, the cognitive structure of the category of inclusiveness with "inclusiveness" as its core. Then comes the group "parts form a whole," and, finally, "a whole includes some parts" plus "a whole doesn't include any parts." The definition of the term "inclusiveness" is suggested, specifically, in light of key characteristics of the Anglo-American scientific discourse. The methods and steps to address the category in question are also discussed. We analyze the category of inclusiveness at the different levels of language, such as: lexical-semantic, syntactic, stylistic, textual, metadiscourse and interpersonal ones. Also, the research focuses on the specific features of the category of inclusiveness in the language of *science* vs. *genera*l language.

In *Chapter Two*, "Ways of conveying the category of inclusiveness in the English language of science," we study verbal (explicit, implicit, semi-implicit) and visual ways of expressing inclusiveness and suggest the following functional-semantic subtypes of the category: a whole consists of the parts (full enumeration), a whole includes parts (partial enumeration), a whole and its parts, full inclusion of the parts into a whole, the idea of a container, the idea of involving the parts to a whole, formation of a whole, amalgamation of the parts, possessivity, a whole doesn't have any parts. Lexical and grammatical devices

of inclusiveness are the heart of the category in question. Here belong specific syntactic constructions of inclusive semantics, active and passive voice constructions, as well as constructions with markers of additional information, contrasting etc. Also, metaphoric ways of expressing inclusiveness enrich scientific language immensely. Metaphors of inclusive semantics reflect the metaphoric nature of scientific thought. Three basic groups of metaphors convey the idea of inclusiveness in the language of science – the metaphor of "container," the metaphor of "circle," and the metaphor of "contents." We also investigate the role of visuals in rendering inclusiveness in the language of science, such as tables, graphs, diagrams, schemes, pictures, maps, photos, numerations and headings/subheadings as non-verbal ways of rendering inclusiveness in scientific discourse. The chapter provides the analysis of the relevant quantitative data.

Chapter Three, "Discursive features of the category of inclusiveness," deals with the status of the category of inclusiveness among other categories of scientific discourse, in particular, its correlations with the categories of quantity, possessivity and evaluation. The study also deals with elucidating communicative, lingua-culture and structural (obligatory and optional elements of research articles) features of the category in question. Finally, the work outlines prospects for future research in this field.

Key words: scientific discourse, the category of inclusiveness, "part-whole," explicit inclusiveness, implicit inclusiveness, semi-implicit inclusiveness, visual inclusiveness.